

Butlletí

del

Centre Excursionista de Catalunya

Principis fonamentals de l'skiar

(PER UN MEMBRE DEL KANDAHAR SKI CLUB)

EL mateix que la tècnica d'altres esports, la tècnica de l'ski es basa, de l'una banda, en principis fonamentals i, de l'altra, en problemes de detall. Hauria d'advertir-se al neòfit que no es captiqués en massa detalls (per exemple, en el grau precis de la inclinació necessària per a realitzar una volta suau, etc.), sinó que, des del principi, concentrés l'atenció més en la posició de les mans que en els peus i els skis. Encara que sembli paradoxal, l'skiar és, al cap i a la fi, tant un afer de mans com de peus. Si teniu les mans baixes i ben endavant, els genolls estaran doblegats, i, en aquesta posició, el cos es trobarà desimbolt i tindrà elasticitat. La posició elàstica és la clau per a skiar bé, així com la posició encarcerada és la preparació del fracàs. Però, no res és tan difícil, quan s'skia, com conservar el joc dels genolls. En el silló del dentista, la vostra primera reacció és la d'encarcarar la mandíbula així que l'eina comença de furgar-vos les dents; la por produeix gairebé el mateix efecte tant si hom està en el silló del dentista com sobre de l'ski. Com més fort és el pendent i major és la velocitat, més difícil és de mantenir una posició elàstica i desimbolta. Observeu un corredor mediocre a mesura que la velocitat s'accelera: es recorda de tot allò que li han explicat d'inclinar el pes endavant i a baix, però en el seu esforç per a abastar aquest ideal s'inclina per la cintura en lloc de fer-ho pels genolls. Té les

comes dretes i encarcerades, i assoleix la pitjor posició possible. Inclina el cos cap endavant, amb un equilibri insegur sobre les cames, rígides com un pal. No obstant, es troba enganyat per la seva posició inclinada, la qual li fa creure que va ajupit.

Vigileu-vos les mans: si les podeu conservar baixes i ben endavant, la vostra posició serà necessàriament elàstica, perquè és impossible de mantenir-les baixes i ben endavant sense doblegar els genolls. Un dels més grans corredors actuals skia tocant pràcticament els skis amb les mans.

Però és en extrem difícil de mantenir les mans endavant, perquè en augmentar la velocitat l'impuls endarrera us mou a separar-les per poder-les escórrer en aquesta direcció. La tendència a posar les mans endarrera, és una prova de reacció subconscient a la velocitat. Quan aquesta augmenta, el corredor valent impulsa el seu pes i les seves mans cap endavant, mentre que el corredor tímid es fa endarrera per tal de solucionar, assegut, la pèrdua del seu control, puix, naturalment, és més agradable caure assegut que no pas de cap. Per consegüent, serà bo d'advertir al principiant que mantingui les mans amb preferència tocant-se que no pas únicament apropiades. No és gens fàcil de descobrir el primer moviment enganyós de les mans cap endarrera, a menys que les mans es toquin. Si les mans es toquen, des del moment que perden llur contacte, hom no té excusa, si ho vol, per a evitar llur separació. O decidiu tornar-les a ajuntar, o declareu que l'skiar és un esport massa difícil i que no fa per a vosaltres. És tan potent aquest impuls cap endarrera, que veureu, a vegades, un bon skiador lluitar, i lluitar en va, per posar les mans endavant. Bé sap prou que si no les hi pot posar està perdut, i no hi té cap obstacle físic. Però la resistència mental és tan forta, que les seves mans aniran endavant, si és que ho arriba a aconseguir, solament centímetre per centímetre.

És difícil de mantenir les mans endavant, així com també mantenir-les baixes. Com més us acosteu a terra, més de pressa sembla que la terra es mogui a sota vostre. El vostre instint és, per consegüent, d'adreçar-vos i d'apartar els ulls d'aquest espectacle alarmant.

No aconsello que hom tingui d'assolir sempre un ajupiment extremat, i, crec, que l'Escola d'Arlberg l'exagera; mai, però, no us ajupireu massa en pendents molt forts i en terreny irregular. És un bon pla el cultivar l'elasticitat quan us sentiu valents. Baixeu un pendent moderat alternant la rigidesa i la flexibilitat dels genolls.

Procureu obtenir l'elasticitat dels genolls, conservant-los elàstics en tota ocasió possible. És tan important l'inclinar el pes en-

davant i tenir les mans baixes en finalitzar una forta corba com en una tirada recta. El principiant evitarà moltes caigudes si manté les mans en contacte al final d'una volta en Christiania. De la mateixa manera és imprescindible mantenir el pes cap enfora del decliu quan aquest és molt fort. En travessar un pendent d'aquesta llei, la mà més baixa ha de posar-se prop del tornell més baix. En aquesta posició és completament impossible relliscar de costat, excepte sobre el gel pur, on no hi ha tècnica que valgui. En pendents forts i relliscosos l'instint del principiant és d'inclinar-se al decliu, i, llavors, fàcilment el seu ski rellisca avall.

L'alpinista damunt el glaç i el corredor d'skis sobre la neu, aprenen aviat que l'única defensa contra la relliscada de costat, és inclinar-se cap enfora del pendent.

Finalment, deixeu-me ponderar el valor del recurs infantil de sostenir una conversa amb vosaltres mentre skieu. S'ha evitat més d'una caiguda exclamant: «mans endavant». Si la velocitat augmenta, murmureu-vos aquesta cantarella: «elasticitat, contacte», referint-la, primer als genolls, després a les mans. El noranta-nou per cent de les caigudes d'ski no són degudes a manca d'equilibri o de tècnica, sinó a manca de nervi i de voluntat. El principiant que mai no cau sinó quan, inevitablement, es troba a terra, que aguanta fins que es veu llançat de cara a la neu, aviat arribarà al grau d'expert. Aquests principiants, però, són escassos, més escassos encara que els experts mateixos.

MONTSERRAT GILI, trad.

«The Times», 4-12-29.

Vuit dies a Escòcia

NOTES PRELIMINARS

A mitjans de juliol ens trobàvem a Londres en viatge de turisme. Empesos per l'afany de descansar de l'atrafegament inusitat que representa la visita adalerada als nombrosos monuments que conté aquesta ciutat del Tàmesi, amb el seu Parlament, l'Abadia de Westminster, el Palau de Justícia, els interessants museus, la catedral de Sant Pau, el Picadilly... és natural que ens atanséssim al repòs, tot recorrent les terres d'Escòcia.

En tota la Gran Bretanya té una gran importància la tendència dels anglesos a revelar al foraster l'aspecte suggestiu d'Escòcia. A tal efecte, posen en pràctica tots els trucs de la propaganda per tal de despertar en el turista el desig irresistible de conèixer aquest indret nòrdic de llur país, que ells mostren, amb raó, com el tros més característic de llurs dominis. Tanmateix, Escòcia és l'indret més elevat, més muntanyós, més salvatge, menys fèrtil i menys poblat de la Gran Bretanya. Naturalment, totes les oficines de viatges de Londres exposen grans cartells anunciadors de les belleses d'Escòcia, en els carrers hi ha anuncis amb el mateix fi, en els hotels us parlen d'Escòcia com si es tractés d'un país de fades, una rècula d'itineraris són posats a les mans del turista, les companyies de ferrocarrils donen les màximes facilitats i excellent confort al passatger... Aquí, en tota la Gran Bretanya, tothom viatja en tercera classe, amb les mateixes comoditats amb què al nostre país viatgem en primera.

Tots els elements anglesos intervenen en la confecció de l'obra complexa adreçada a dur forasters a Escòcia. Això sí, tota aquesta reflexiva propaganda recolza només en la llengua anglesa: de fet, sembla produïda només per als súbdits d'aquest país. Aquest menyspreu per l'idioma d'altri el conceptuem terriblement comprometedor, gairebé gosaríem a dir que revela un eixut cerebralisme, una intolerable superioritat.

A Escòcia, doncs, cal anar-hi posseïts de l'idioma anglès, si hom vol prescindir del cicerone, que ben mirat pot esdevenir un llenguallarg. En realitat, a la Gran Bretanya és tradicional d'emprar exclusivament el propi idioma, com l'únic mitjà de relació amb el foraster, i també és tradicional la tossuderia dels súbdits davant l'adopció del sistema decimal. Aquest aspecte, que pot revelar el do o la manca de do intuïtiu en l'individu anglès, produeix en la pràctica enutjós enrenou al turista, perquè aquest està avesat al règim monetari i mètric establert en tota l'Europa, menys a Anglaterra. No sabem si aquest Estat europeu també és l'únic en què no s'ha fet propaganda de l'Exposició de Barcelona. En tot cas, ha estat impossible de veure a Londres i a Escòcia un anunci d'aquesta Exposició, llevat d'un d'encastat en la sucursal del Banc de Bilbao, i d'un altre en el Club espanyol londinenc.

Ara bé, si en la cosmopolita capital d'Anglaterra el turista pot trobar-se embolcallat en algunes d'aquestes dificultats d'efectiva importància, què és el que succeirà a Escòcia, on la tradició conserva encara gairebé tot el seu escalf secular? A Escòcia domina

el caràcter endurit per la rusticitat dels indrets nòrdics muntanyosos; l'escocès té una mena d'envaniment, mogut per la influència de la seva antiga independència, i a la llengua delata el seu ascendent netament provincià. Recorda amb veneració les èpoques passades, en què gaudia d'un regnat propi, el desplegament del qual havia proporcionat dies gloriosos a la seva terra. En certs indrets d'Escòcia encara no ha penetrat l'aire forà.

El tradicionalisme escocès, que de vegades tanca hermèticament les possibilitats ràpides d'una entesa amb gent forana, està més accentuat en les terres altes d'Escòcia: els pobladors de les quals provenen de la raça celta, amb una lleugera barreja de sang escandinava. Estaven en possessió d'un idioma propi, i actualment encara conserven els prestigis d'antany, el vestit nacional, les institucions corporatives i la seva música. Aquests escocesos són gent aferrada a la terra pairal de tal faisó, que, en els temps en què existia el reialme escocès, mai no toleraren impositcions del seu rei, ni volgueren refundre's amb llurs connacionals; s'emmotllaren a la corona escocesa només amb una obediència més o menys de pura fórmula.

Evidentment, després de la unió d'Escòcia i Anglaterra sota el ceptre d'un sol rei, ocorreguda durant el regnat de Jaume I, fill de Maria Stuart (1603-1625), entre aquestes dues nacions s'ha anat produint una assimilació de races. Però a Escòcia perdura el dialecte escocès, sobretot en les poblacions distanciades de les grans ciutats. A més a més, la vida turística d'Escòcia està vinculada en els anglesos. Són aquests els que hi van a gaudir de les vacances d'estiu, i per això els Lords hi han aixecat llurs castells, els menestrals s'hi proporcionen sojorns més modestos i la febre dels esports a ple camp hi duu moltes acampades (campings). Sovint les cobertes de lona blanca es destaquen de damunt el verd humit dels pasturatges estesos en tota l'albirança. En molts indrets de la terra escocesa, les acampades són l'únic esclat de vida que s'hi besllumena.

A l'hivern, en aquesta regió del nord de la Gran Bretanya només queda el recurs d'arrapar-se als quefers que permet l'estat de l'atmosfera. El destorb del gel de vegades no permet de sortir a la mar els pescadors de bacallà i els de salmó, i la pesca d'aquestes dues classes de peix és la salvació de l'alta Escòcia.

La presència del fred durant la segona quinzena de juliol, en què nosaltres hem visitat Escòcia, ens ha obligat a dormir sota d'una bona flassada i d'un esponjat edredó.

ITINERARI DE L'EXCURSIÓ

Tots sabeu perfectament, lectors encuriosits, que Escòcia ocupa l'extrem septentrional de l'illa de la Gran Bretanya. Una colònia d'Scotts, vinguda d'Irlanda, donà origen al nom actual d'aquest bocí de la Bretanya, després d'haver-se anomenat Caledònia en l'època en què fou habitat pels romans. No resten gaires monuments que permetin de judicar l'art d'aquests pobladors durant llur permanència en terres d'Escòcia.

Actualment, el nom Caledònia està adoptat en aquest país per a distingir el canal que uneix els llacs Linuhe i Ness, l'obertura del qual tingué lloc l'any 1844. La realitat d'aquest obriment ha produït una formidable puixança a Escòcia, perquè, per mitjà d'aquest canal, resten comunitats amb l'Oceà Atlàntic i amb la mar del Nord tots els pobles de l'interior del país escocès.

L'excursió que ens proposem de ressenyar, precisament comprèn el recorregut per la via fluvial del canal Caledònia, la qual desemboca a Inverness, o sigui, prop dels 58° de latitud Nord. L'itinerari fou el següent: de Londres a Glasgow a passar-hi la nit; l'endemà, anada a Balloch en ferrocarril, per tal de seguir en vaixell bona part del llac Lomond i desembarcar a Inversnaid; d'aquí, amb un cotxe especial, anar a Stronachlachar, on cal embarcar per travessar el llac Katrine i arribar a un moll on esperen els autos per passar els Trossachs; els mateixos autos deixen a l'estació de Callander, on es puja al tren que porta a Oban per passar la nit, i embarcar en un vaixell que circula pel canal Caledònia; hom desembarca a Inverness, l'indret més enlairat de l'excursió, i es descendeix en ferrocarril a Aberdeen, i d'aquí a Edimburg, també en ferrocarril.

En posar en pràctica aquest itinerari, per cert no tan complicat com sembla a primera vista, cal guaitar una bona estona el paisatge monòton de la vella Anglaterra; un paisatge sembrat de casetes de maons, fetes amb el mateix patró, quadriculat per les rengleres d'arbres que limiten els pasturatges, amb grans estacions ferroviàries voltades de vagons curulls de carbó; sense muntanyes, llevat de les formades per les despulles cendroses de les fogaines en ésser dipositades al camp.

Això fa que en entrar a Escòcia, tot just traspassada la població de Carlisle, tot d'una hom revingui de l'atuïment produït per l'afudit paisatge, i, és clar, descobreix nous i suggestius horitzons. A Escòcia hi ha muntanyes de debò, en els vessants de les quals

s'aixequen casetes de pedra, distribuïdes amb gust damunt un paisatge ornamentat per algunes vaques blanques i per agrupaments d'arbredes col·locades en indrets escaients. Els llogarrets que s'albiren semblen volves de neu llançades a l'atzar, o bé extenses congestes estacionades en algun barranc.

Es nota de lluny l'atansament a Glasgow. La successió de fàbriques, de barris obrers, de petits horts i de boira espessa, fa sospitar la proximitat a una gran ciutat industrial. Entrem a Glasgow sorpresos de la immensitat de fumeres que surmonten les teulades. Déu ens en guard que fumessin totes alhora. Totes les cases d'aquesta grandiosa ciutat, amb el milió de persones que les habiten constantment, desapareixerien sota una inconcebible fumera, comparada només amb l'erupció d'un fenomenal cràter.

A despit del caràcter industrial que revela la ciutat de Glasgow, el cert és que les seves edificacions presenten un caire d'elegància que sorprèn. L'arquitectura emprada correspon a còpies més o menys encertades de l'estil clàssic, entre les quals també s'observa alguna barreja de l'estil romànic d'importació. El servei de tramvies és admirable, superior al de Barcelona, que ja és dir prou. El desplegament urbà de Glasgow és modern; en el segle XIX assolí el cim del seu màxim esforç en la preponderància industrial i en les construccions marítimes, que avui encara usufructua.

És de passada que ens trobem en la ciutat més industriosa d'Escòcia, i una de les més importants de la Gran Bretanya: Glasgow. Aquí comença la nostra excursió per les terres escoceses.

LLACS LOMOND I KATRINE, I LA VALL DELS TROSSACS

De Glasgow a Balloch només hem esmerçat una hora en el trajecte. La continuïtat de les cases no deixa adonar dels límits dels pobles que el tren travessa, tot i la lentitud en què circula fins a arribar a l'embarcador de Balloch. A les nou del matí entrem al vaixell ancorat al moll, i en veure'l deduïm que no cal ni una engruna d'heroisme per ficar-se en aquesta mena de closca de nou amb fumera i pintada de blanc.

En aquells moments d'embarcament el cel estava escombrat de boires. Oidà. Ens férem la illusió que tindríem bon dia, i així succeí. Cosa estranya, perquè a Escòcia són freqüents les pluges, o, almenys, les nuvolades. De vegades, l'acumulament d'aquestes és necessari per enriquir de perspectives un paisatge de dubtosa sensibilitat, i el paisatge dels voltants del Llac Lomond que tenim l'a-

vinentesa d'albirar en aquests instants, sovint necessita d'elements decoratius.

D'antuvi, la bellesa desplegada al nostre entorn no arriba a sorprendre'ns l'esperit. No sabem discernir si realment és sensible o si amaga alguna crassa buidor. La incògnita ens turmenta. Mentrestant, el vaixell llisca que llisca pel damunt de les aigües del llac Lomond, la superfície de les quals sembla talment un grandios mirall guarnit de reflexos multicolors i d'illes cobertes de verd lluent del pasturatge, clapades de boscos d'avets.

Els sords moviments del vaixell i la lentitud amb què avança, donen la sensació que estem aturats enmig de l'aigua. Distraiem l'oci recolzats a la barana de babord, i aleshores notem com van succeint-se les muntanyes i les illes. Unes illes somortes, sense ni una caseta, ni una vida humana; unes muntanyes d'ondulacions suaus i de mitjana alçària, encatifades també amb els mateixos verds de les illes. Llur aparició exclou les sensacions espontànies i els efectes sorprenents. Són muntanyes solitàries, més aviat amables que enasprades, que sovint encomanen una monotonia aclaparadora.

De vegades, durant aquest trajecte fluvial, el vaixell s'atansa a les voreres inclinades, el pendent de les quals s'enfonsa a l'aigua del llac sense deixar enfora ni un pam de platja, i aleshores distingim alguna reconada singular, celebrem l'aparició d'alguna illa de formació més o menys original, tenim l'avinentesa de guaitar de prop algun llogarret de cases blanques sense campanar i fins ens entusiasmem quan surten els punts blancs de les acampades, encabits en les clarianes deixades per les arbredes.

La gent d'a bord sembla que es pren seriosament la bellesa d'aquest paisatge. És natural, perquè gairebé tota és anglesa. Així i tot, la majoria de passatgers companys nostres sembla que estiguin clavats als propis seients, i sotmesos a una mena de placidesa a propòsit per als anglesos.

Un parell d'hores ha durat aquesta passejada pel llac Lomond, la superfície del qual amida uns 40 quilòmetres d'extensió. L'avinentesa d'haver sorprès a bord una colla d'excursionistes d'ambdós sexes, entusiasmats cantant cançons populars, ens ha estat un ajut inesperat que ha reduït el trajecte.

Als voltants de les onze desembarquem a Inversnaid. El vaixell gairebé restà buit. Ens acomodem en un cotxe, després d'haver-hi pujat en una escala perquè els seients, disposats en sentit perpendicular a les cavalleries, són altíssims. Són cotxes amb seients per a 16 persones, tirats per cavalls i manats per cotxers abi-

ESCÒCIA : LLAC LOMOND

Ols .P. Blasl

ESCÒCIA : LLAC KATRINE I COMENÇAMENT DELS TROSSACHS

ESCÒCIA : HOTEL TROSSACHS

Cls. P. Flael

ESCÒCIA : TRAJOS TÍPICS DEL PAÍS

ESCÒCIA : CANAL CALEDÒNIA. ABADIA DE SANT AGUSTÍ

Ola. F. Blasí

ESCÒCIA : INVERNESS. CASES ANTIGUES

ESCÒCIA : INVERNESS, VISTA GENERAL DE LA CIUTAT

Cla. F. Basi

ESCÒCIA : ABERDEEN. CATEDRAL DE SANT MACAR

llats amb casaca vermella i barret de copalta. Amb aquest tracte lleuger, més infantil que còmode, arribem a Stronachlacher al cap d'una hora de trajecte, durant el qual hem travessat una collada moderada, i hem fruit una mica mentre passem vora del llac que proveeix d'aigües potables la ciutat de Glasgow. A Stronachlacher embarquem novament per tal de travessar el llac Katrine. En realitat, la part més essencial d'aquest trajecte són els cotxes alludits, destinats a desaparèixer, empesos pels automòbils.

El llac Katrine és més petit que el Lomond, que acabem de seguir gairebé en tota la seva extensió. Aquesta circumstància fa que, d'antuvi, el llac Katrine adquireixi més importància als nostres ulls, àvids de belleses naturals. Però, a mesura que el vaixell avança descobrim uns paisatges i unes perspectives idèntiques a les copsades als voltants del llac Lomond. Gosem a dir que les impressions de bellesa rebudes durant el recorregut d'aquests dos llacs, depenen de judicar-les segons l'ordre en què hom realitza el viatge.

A l'hivern, damunt aquest paisatge escocès deu planar una soledat esfereïdora. Però, què hi fa! El llac Katrine i el Lomond i tot el paisatge d'Escòcia ha estat immortalitzat per les meravelloses descripcions que n'ha fet Walter Scott, la qual cosa és d'importància extrema per als escocesos.

Una hora justa hem esmerçat a travessar per la part més llarga el llac Katrine. En descendir del vaixell ja ens esperaven els automòbils destinats a dur-nos a través dels Trossachs, evidentment un dels indrets més interessants d'Escòcia. Val a dir que aquesta afirmació és justa, exacta. L'excursió per la vall dels Trossachs és veritablement impressionant, i a més, en una de ies reconades més campestres hem estat rebuts en un monumental hotel, amb el dinar amanit.

La vall dels Trossachs, immortalitzada també per la ploma fecunda de Walter Scott, comprèn una fondalada, que, sense esdevenir un feréstec engorjat, produeix efectes sorprenents, tant per les muntanyes que la limiten com per l'exuberant vegetació que hi creix i pels jocs d'aigua que circulen arran de la carretera. A més, d'algun lloc estratègic d'aquest circuit sovint surt una melodia com si fos la lamentació dels llacs somorts en aquestes valls. És la gaita inflada del gaiter, abillat amb el vestit típic del país, que, fet i fet, també és un dels motius de decoració del paisatge escocès.

Avui, però, l'automòbil passa veloç pel davant d'aquests subjectes d'arqueologia, que romanen palplantats a la llinda de les

carreteres o a l'ombra d'algun arbre proper. Els planys de la gaita sempre coincideixen amb el pas d'alguna caravana de turistes. Així el gaiter té l'avinentesa d'alleujar llur penúria amb el recull d'alguna moneda oferta pel foraster.

TRAVESSIA DEL CANAL CALEDÒNIA

Després de travessada la vall dels Trossachs, el mateix autò ens dugué a l'estació del ferrocarril de Callander. Veieu, aquí la gent és afeccionada a emocionar el foraster amb els vestits propis del país. Les faldilles curtes dibuixades de quadros de colors virolats, els genolls al descobert, el casquet amb cinta al darrere i el plomall penjant de la cintura, amb freqüència formen l'hàbit de la joventut del llogarret de Callander, sobretot quan se celebra alguna festa nacional.

De Callander a Oban el tren remunta un trajecte que conté gairebé totes les característiques del paisatge suís. Muntanyes, llacs, rius, boscos, menys neu, perquè a Escòcia són molt pocs els cims nevats.

Oban és una de les poblacions més pintoresques d'aquest país. Està situada en l'afluència del llac Linnhe amb la mar Atlàntica, i en l'indret on comença la travessia fluvial que comunica amb la mar del Nord a Inverness.

Durant els mesos d'estiu, Oban està envaïda per l'aristocràcia anglesa, que hi cerca els atractius del sojorn estival. Per això Oban està constituïda d'hotels, i de xalets, i de passejades; a Oban aflueixen també colles de músics que, carregats amb instruments típics del país i vestits d'escocesos, distreuen els forasters amb llurs toques, mentre evolucionen rítmicament damunt l'herba dels prats, planxada pel trepig ciutadà. Així espereu que el sol peresós s'enfonsi a l'horitzó llunyà prop de dos quarts d'onze de la nit.

A Oban hem embarcat per tal de seguir la travessia d'Escòcia, pel canal Caledònia. Aquest trajecte fluvial és considerat pels escocesos com la via més bonica del món. Així ho esmenten amb lletres de motllo damunt un grandió rètol encastrat en l'embarcador. Ja veurem si coincidim. Per ara, en començar l'excursió, a les nou del matí, només ens adonem d'uns claps de boires esteses damunt nostre, les evolucions de les quals semblen ésser presagi d'alguna gotellada. Aquí és freqüent la pluja: per això l'herba hi creix sense complicacions i els arbres no senten la canícula. Tot i anar ben abrigats, cerquem el sol quan treu l'ull.

La passejada pel llac Linnhe i l'entrada al canal Caledònia, no despertem emocions fortes en el nostre esperit. Cerquem l'evidència d'aquell rètol i no la sabem veure enlloc; potser perquè no guaiem amb els ulls del patriotisme les coses que ens envolten. El cert és que durant aquest trajecte, si alguna vegada ens acut de donar un tomb pel vaixell, només veiem cares ensopides i cossos reposats.

En les riberes i en les muntanyes que limiten l'horitzó proper, sembla que no hi hagi vida llevat de la que ara hi porten les acampades de gent forastera, i la pastura d'algun ramat de xais, característics d'aquest país, l'aspecte dels quals produeix la sensació de boles de llana bruta, o bé de pedres allisades pels refrecs naturals. L'aparició sobtada de l'alterosa muntanya Ben Nevis, la més alta de la Gran Bretanya, fa moure una mica l'ensopiment dels passatgers, precisament en l'hora del repòs obligat que precedeix a la digestió. Tot just havíem acabat d'assaborir un dinar lleuger, més aviat deficient.

Amb tot, la gent és afeccionada a emocionar-se. Amb una facilitat extraordinària, el passatger o passatgera que no pot aguantar més el seient, s'entreté a contemplar i amansir amb molles de pa els centenars de gavines blanques que segueixen el vaixell amb les ales esteses, igual que minúsculs aeroplans. Són ocells d'aquest país, la reproducció dels quals en materials de construcció, sovint adorna el cim d'alguna font monumental i l'indret culminant d'algun jardí d'Escòcia.

Durant la circulació pel canal Caledònia, cal que el vaixell sovint esperi l'obriment de les comportes de les rescloses. Això és un passatemps d'importància. Veieu? En una d'aquestes parades, som invitats de visitar el Fort Augustus. Amb quina lleugeresa descendim del vaixell!... Calia una mica d'entreteniment, tanmateix. L'antiga fortalesa de Fort Augustus, actualment està convertida en la notable abadia catòlica de Sant Agustí. Els frares que habiten aquest edifici grandios, refan a poc a poc el castell fins on permeten les seves possibilitats. Ara com ara, hi ha molt de refet, i frueixen de llibertat pels conreus llindants. Només permeten de visitar una capella on hi ha pintures murals provinents de les catacumbes cristianes instal·lades en aquest indret.

Mentrestant, la volta del cel s'havia aclarit de lleganys. El blau del cel s'emmirallava en la superfície ericada del llac Ness, on el vaixell havia entrat tot d'una. Era la darrera etapa de la travessia per aquesta via fluvial. El llac Ness presenta les voreres més ale-

gres que les dels altres llacs que hem seguit d'Escòcia, perquè damunt d'elles es nota la influència de la proximitat d'una gran urbs. Aquí circulen barquetes, hi ha paradors de vaixells, i davant dels nostres ulls s'estén una escenografia natural encantadora. Estàvem prop d'Inverness.

A dos quarts de vuit de la tarda donem per finit aquest trajecte del canal Caledònia. En aquesta hora, en el mes de juliol, i en aquesta latitud Nord en què ens trobem, el sol encara no fa cap pensament de davallar a la posta. Espera prop de les onze de la nit per amagar-se i sortir l'endemà molt de matí. Per això, en penetrar a Inverness, ens resten algunes hores a coll abans de desaparèixer l'últim rastre de claror diürna.

INVERNESS I ABERDEEN

La travessia del canal Caledònia dóna a Inverness un moviment extraordinari de turistes, sobretot durant els mesos d'estiu. Val a dir que la ciutat d'Inverness, tot i ésser una ciutat de 22 mil habitants, és una de les més originals d'Escòcia; gaudeix dels avantatges de tradició que li proporciona la seva situació a la llinda de l'Alta Escòcia - dels terrenys de la qual també participa un bocí - i de la moderna civilització de la mateixa, més propícia als corrents europeus. Per això, aquesta ciutat presenta el doble caràcter de vila vella i de vila nova, palesat a bastament en exemplars curiosos d'algunes cases particulars, en l'arquitectura dels campanars antics i en les cases modernes fetes de pedra de granit, ben alineades en carrers amples i passeigs aristocràtics.

Per judicar com cal tot l'aspecte urbà d'Inverness, és necessari assolir la vasta esplanada del castell, d'un castell modern, construït en substitució d'un altre de vell. És un indret elevat que s'aixeca al centre del perímetre edificat, i des d'on hom també domina una immensa extensió de paisatge escocès.

Inverness ocupa una situació magnífica a les voreres del curt canal que uneix el llac Ness amb la mar del Nord. Des d'aquest lloc alterós, tenim l'avinentesa de contemplar la pintoresca estesa de cases d'Inverness, rosades per una patina prematura degut a la formació geològica de la pedra emprada en la construcció; la qual cosa dóna motiu a que hom digui que aquesta ciutat es l'única del món en la qual tot es veu de color de rosa. Les nombroses esglésies reflectides en les aigües del canal, la brillantor de les cúpules dels moderns edificis, els ponts monumentals suspesos només en

els estreps de les voreres, la difumació moradenca de les muntanyes circumdants i molts altres aspectes més, que ara no ens acudien a la ment, fan que la ciutat d'Inverness esdevingui una de les ciutats més encisadores d'Escòcia.

El terrible compliment de l'horari de trens dona una angúnia insuportable. És aleshores que us adoneu més de les bel·leses que us envolten. Però el mal no té remei. A les onze del matí sortirem d'Inverness per tal d'arribar a Aberdeen a les tres de la tarda, després d'haver travessat un paisatge escocès, si fa no fa, igual als altres recorreguts en aquest país.

L'instant en què entrem a Aberdeen no és gens a propòsit per a copsar una ciutat. La boira espessa i ploranera embolcallava tota la urbs dintre un mantell de tristesa i de silenci. El moviment que a Aberdeen han de dur forçosament els 200 mil ciutadans que l'habiten no es veu enlloc.

En canvi, l'endemà, que aquesta ciutat aparegué amarada de sol, tot esdevingué una altra cosa; Aberdeen enclou una ciutat magnífica davant dels nostres ulls de furó. És la ciutat de granit de la mar del Nord; és la ciutat grisa per excel·lència d'Escòcia, que rep el concurs marítim per la seva situació. A més de tenir una platja molt concorreguda durant l'estiu, s'agita dintre admirables perspectives de monuments i d'una acurada regularitat urbana. Conté bells edificis, els més remarcables dels quals són la casa de l'Ajuntament, la Galeria d'Art, la Universitat, algunes esglésies gòtiques i, per damunt de tot, l'antiga catedral de Sant Macar i el col·legi Reial.

Aquests dos edificis suara esmentats estan situats al centre de la vila vella d'Aberdeen, que la moderna urbanització ha deixat abandonada entre camps d'esport forans. El col·legi reial forma part de la Universitat d'aquesta ciutat, i està instal·lat en un edifici d'estil gòtic, aixecat l'any 1494, el conjunt del qual consta d'algunes dependències escolars, d'una església presbiteriana en actiu servei i d'una torre quadrada rematada per adornaments afiligranats, simulant una corona imperial. L'alludida església conté algunes vidrieres de mèrit, col·locades en finestrals calats, un cor amb sitials ben esculpturats i la tomba del fundador d'aquesta institució, bisbe Elfinstone.

La catedral de Sant Macar data, també, del segle xv. Una recent restauració l'ha convertida en església al servei efectiu parroquial, i en els voltants s'estén una ordenada alineació de làpides mortuòries, de marbre, sostingudes verticalment, que formen el cementiri d'aquesta parròquia.

Conduïts per un tramvia elegant, com tots els que circulen a Aberdeen, ens traslladem al centre de la població, en el moment en què s'inicia el moviment propi de les hores migdials, que són el preludi del lonx anglès. El tràfec inusitat de vianants, sovint embussa les boques de certs carrers, i dóna molta de feina als agents pulcres i decidits del municipi.

Mentrestant, s'atansa l'hora fatal d'abandonar l'admirable població d'Aberdeen, la ciutat grisa en oposició a la ciutat rosada d'Inverness. La manca de temps no ens permet de contemplar gaire estona l'aspecte suggestiu de l'atrafegament urbà i el caràcter seriós, lacònic, tívat de l'anglès, el qual obeeix les lleis urbanes amb pulcritud i parsimònia singulars, precisament en aquest país que és considerat com el fogar de totes les llibertats ciutadanes.

EDIMBURG

D'Aberdeen hem anat a Edimburg. L'entrada a aquesta ciutat pel cantó de l'Alta Escòcia té una pila d'atractius, majorment durant els mesos d'estiu. El paisatge que el tren travessa és ben conreat i productiu. Moltes estones el comboi passa vora la mar del Nord; sovint apareixen pobles replens d'animació, i en circular per les voreres de la badia de Tay i passar-la per un pont llarguíssim, hom rep una sensació de valentia que corprèn. Però l'emoció més pregona que hom té en aquest trajecte, la dóna la badia de Forth, en travessar-la pel pont més llarg d'Europa, el mateix que un any enrera era el més llarg del món. A més, la visió de la badia de Forth evoca el record trist de l'enfonsament de l'esquadra alemanya en aquestes aigües, en compliment del tractat de Versalles.

En entrar a Edimburg hom resta perplex davant la pàtina negra de les cases, en les façanes de les quals tot és confós, indeterminat; hom rep una pregona desillusió. Malgrat tot, dintre aquest aspecte urbà, normal en les ciutats nòrdiques, es conceben bells edificis, monuments artístics, amples avingudes i el traüt corresponent als 500 mil habitants que compta. Per bé que d'antuvi Edimburg sembla una cambra mortuòria pompeiana, que s'agita sota un cel esmoreït pels lleganys, el cert és que, prescindint d'aquestes essencialitats intangibles, veureu que aquesta ciutat és la més monumental d'Escòcia. La història cita Edimburg com una de les ciutats més romàntiques d'Europa.

Prou que ho sabeu, lector; antigament, Edimburg era la capital del regne independent d'Escòcia. La unió dels Parlaments britànics sota una sola corona, disminuï, certament, la importància política

d'aquesta ciutat; però, altrament, influí en el seu desplegament urbà i comercial, seguint la trajectòria ascendent de tot el país anglès.

D'aquelles èpoques passades de llibertat, només resten el castell i l'Abadia de Holyrood, com a monuments principals. El primer, situat al punt més estratègic i enlairat d'Edimburg, actualment esdevé un motiu de decoració urbana, i els seus edificis estan considerats com una joia arqueològica, per bé que són mancats d'art.

Encastada en una paret de l'exterior d'aquest castell hi ha una placa de marbre dedicada a honor d'un general escocès, mort pels anglesos durant les lluites per la independència d'Escòcia. Algunes habitacions interiors estan recentment restaurades, gràcies a la munificència d'un ciutadà d'Edimburg. Les que foren habitades per la cèlebre reina escocesa Maria Stuard, i en les quals nasqué el seu fill Jaume VI d'Escòcia i I d'Anglaterra, conserven tots els mobles i paraments, d'una senzillesa gens adient a la reialesa. Llindant amb aquestes habitacions hi ha la *Sala de la Corona*, dintre la qual són exposades a la pública contemplació les joies de la corona d'Escòcia. Per cert que aquestes joies, després de córrer una pila de trasllats i d'oblits, foren descobertes per Walter Scott, i tretes de l'amagatall on havien romàs més de cent anys.

L'Abadia de Holyrood, ocupa, també, un dels indrets més vistosos de l'antiga ciutat d'Edimburg. El citat castell i aquesta abadia formaven el centre polític i ciutadà de la urbs, durant l'Edat Mitjana. Fundada pel rei Dàvid I, l'any 1128, fou destruïda per un incendi l'any 1544. Una pila de successius esdeveniments han anat transformant el caràcter i configuració d'aquest edifici, i actualment, barrejada amb alguns bocins de parets provinents de la darrera destrucció, hom observa una edificació moderna, destinada a aixoplugar congressos i assemblees en les mateixes sales que dos segles enrera eren ocupades pel rei.

La vella ciutat d'Edimburg conserva algunes construccions urbanes medievals. Entre elles, cal citar la catedral de Sant Gil, aixecada el segle XII, per bé que la fàbrica actual és un edifici d'estil gòtic florit del segle XIV. Gosem a dir que aquest estil és característic d'Anglaterra, si bé els francesos del Nord disputen la supremacia. Les exigències de la reforma religiosa a Escòcia, amb Joan Knox al davant, despullà d'ornamentació aquesta catedral, fins que un Lord n'ha refet la part artística i ha tornat l'obra a l'època de més esclat de la seva bellesa.

L'antic Parlament d'Escòcia també s'escau entre les cases velles d'Edimburg, malgrat ésser una construcció relativament moderna;

les parets de la qual encara foren a temps a escoltar les discussions dels escocesos independents. Avui, però, dintre aquest edifici ressonen els parlaments justiciers de l'advocacia escocesa, vestida amb toga llarga fins als peus, i el cap cobert per una perruca de cabells grisos i arrissats, formant una cueta en la part posterior.

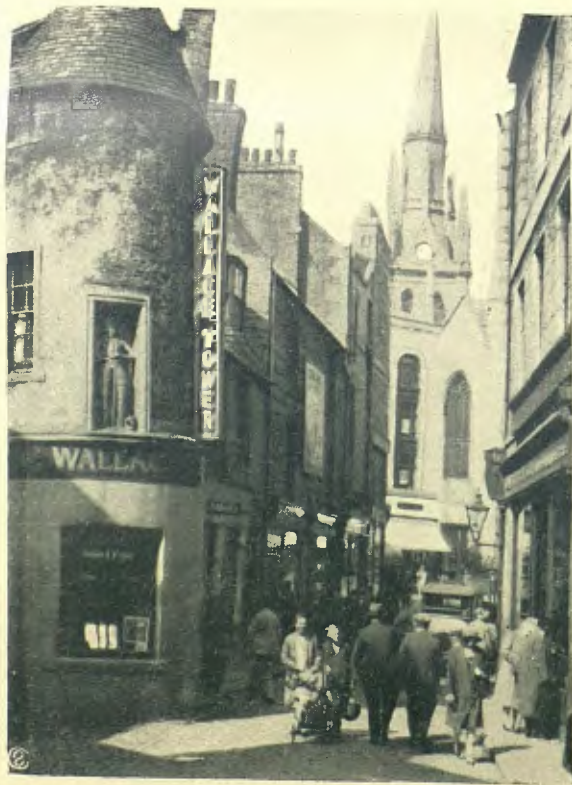
D'altres edificis podríem citar, que formen el tresor arqueològic d'Edimburg. Però, des de mitjans del segle XVII ençà, aquesta ciutat ha anat optant pel desplegament modern d'una manera inconcebible. La gent d'un cert rang abandonaren tot d'una llurs habitacions encofurnades, distribuïdes sense ordre ni concert als voltants del castell i de l'abadia Holyrood, i aixecaren sumptuosos edificis a l'altra banda de la vall, on guaita l'alludit castell encimbellat. Així s'inicià la nova ciutat d'Edimburg, alineada en amples avingudes, en places grandioses, en carrers llarguíssims i adornada amb immensos jardins. Actualment, el concurs de vianants resulta massa pobre per a omplir els grans espais; i la ciutat nova d'Edimburg massa gran, avui per avui. És una ciutat feta de cara a l'esdevenidor.

Pugeu al cim de la muntanya Calton Hill, i rebreu la impressió més sublim dintre la ciutat d'Edimburg. És un cim d'alçada moderada, deixat sense edificar, entre la vella i la nova urbanització. Aquí dalt hi ha el monument a Nelson i un curiós frontal de columnes semblant al Partenon, que no priven pas l'albir; al revés, són edificis decoratius força adients.

Estenem la vista a l'entorn i fruïm d'una magnífica visió envers una esplanada d'ondulacions suaus, atapeïda d'agulles de campanars, de cúpules dels palaus, de vies llarguíssimes curul·les de moviment urbà, de places amb vegetació exhuberant, i, sobretot, de fumeres de totes formes i dimensions que surten a dotzenes de totes les cases, segurament, moltes d'elles inservibles. Veiem l'edifici de la Galeria Nacional escocesa, l'Institut reial, l'Acadèmia escocesa, l'estació monumental i una rècula de monuments, entre els quals sobresurt el dedicat a Walter Scott.

El monument a Walter Scott mereix capítol a part; és, tanmateix, el pinyol d'Edimburg. Tots els ciutadans d'aquí us el mostren com una de les construccions més notables d'Edimburg. Potser sí, potser no; prescindim de discutir-ho. El cas és que aquesta obra, aixecada el segle passat, en un estil gòtic extremadament recarregat, esdevé l'obra moderna més característica d'aquesta ciutat. Forma una graciosa torre de 66 metres d'alt, que remata un temple quadrat, sota del qual hi ha l'estàtua del cèlebre patrici Walter Scott.

I d'aquest poeta, que dedicà tota la seva obra literària a l'en-

ESCÒCIA : ABERDEEN. CARRER VELL DE LA CIUTAT

Cls. P. Blasi

ESCÒCIA : ABERDEEN. COL·LEGI REIAL

ESCÒCIA : EDIMBURG. MONUMENT A WALTER SCOTT I HOTEL DE L'ESTACIÓ

GR. F. BAST

ESCÒCIA : EDIMBURG. ANTIC PARLAMENT, ACTUALMENT PALAU DE JUSTÍCIA

ESCÒCIA : EDIMBURG. CARRER DELS PRÍNCEPS

Olis. F. Blas

ESCÒCIA : ABBOTSFORD. CASA DE WALTER SCOTT

ESCÒCIA : ABADIA DE MELROSE

Ols. F. Blasí

ESCÒCIA : ABADIA DE DRYBURGH. TOMBA DE WALTER SCOTT

lairament del seu país, és just que els escocesos en parlin amb una boca de dos pams, amb la màxima veneració ciutadana. Com també és just que encaminin els forasters envers les terres descrites per ell amb una maduresa incomparable.

VOLTANTS D'EDIMBURG

En realitat, la importància dels voltants d'Edimburg sotmesos al turisme, prové, més que tot, d'haver-los freqüentat i fins habitat Walter Scott. La lectura de les obres literàries d'aquest célebre escocès del segle XIX, desvetlla al lector un irresistible desig de visitar Escòcia, perquè li encomana gairebé tota la idòlatrica estimació que ell havia sentit per la seva terra. Gosem afirmar que Walter Scott ha dut més turistes a Escòcia, que no pas tota la propaganda feta per Anglaterra adreçada a tal fi.

És clar que també hi influeix moltíssim el disposar d'una admirable organització turística, i val a dir que a Escòcia i en tota la Gran Bretanya, aquesta admirable organització és capaç d'allunyar tota mena d'engorroniment casolà. Tanmateix, empès pels confortables mitjans de locomoció, els preus reduïts i les facilitats d'horaris hom no pot romandre inactiu entre les quatre parets de casa. I mireu com van les coses aquí, precisament són els naturals del país els qui exigeixen comoditats de locomoció, i és clar, d'aquestes comoditats el foraster també en gaudeix les delícies. A Anglaterra, el servei turístic d'autòmnibus és incomparablement superior i constant que el de molts altres països europeus.

A les deu del matí, sortirem d'Edimburg en direcció al terme de Roxburghe, on s'escau la casa i la tomba de Walter Scott, i les interessants ruïnes dels monestirs de Dryburgh i de Melrose.

A mesura que avancem carretera enllà, el terreny està més cobert de relleus. Algú en diu una regió muntanyenca d'aquest indret. Nosaltres només hi sabem veure sinuositats, i una catifa de verd que mai no s'asseca, perquè aquí el sol sembla que no gosi escalfar i el cel sempre roman enlleganyat. Apareixen algunes taques de bosc damunt els camps de pasturatge; en l'horitzó guaiten algunes muntanyes enasprades; en els cims d'alguns turons surten les siluetes de castells abandonats, i en les valls circulen riuets limitats per frondosa arbreda. Quan travessem algun poblet, ens sorprèn el brill d'algun morter enorme, amb la seva maneta proporcionada, avançat de les façanes, la qual cosa, en aquest país, significa que a sota s'escau l'entrada d'una apotecaria. També, a estones, l'automòbil passa pel costat de llargs reixats de ferro que

tanque extenses finques, dintre les quals sojornen els Lords durant l'estiu.

Cada aparició interessant va precedida de la corresponent explicació, feta amb parsimònia pel cicerone de servei dintre l'autòmnibus, i naturalment, per tots els cicerones d'Escòcia, l'assumpte més interessant d'aquest trajecte correspon als llocs on Walter Scott féu alguna cosa, per insignificant que sigui. Per això, el nom de Walter Scott sovint omple la boca d'aquests cicerones, mentre els oients endevinen certa fruïció en l'individu que el pronuncia.

Arribarem a Abbotsford prop de l'hora migdial. Abbotsford és l'edifici que fou propietat de Walter Scott, convertit en museu d'ençà de la mort d'aquest poeta. Abbotsford, situat a la vora del riu Tweed i al centre d'exuberant arbreda, forma un conjunt arquitectònic desconcertant, dintre el qual hom pretengué encabir tots els estils dels indrets escocesos visitats pel seu propietari, fossin de l'època que fossin. Per això, aquest edifici equival a una construcció formada per una barreja de torres desiguals, de finestres irregulars, de balconades desproporcionades, de mènsules multiformes i d'escultures estranyes. Tot aquest desgavell de coses està surmontat per una col·lecció de xemeneies i de piràmides i de cònics en conxorxa desbaratada d'estils.

Però Abbotsford fou el sojorn de Walter Scott durant una pila d'anys, i en aquesta residència morí l'alludit poeta el dia 21 de setembre de 1832. Aquesta doble coincidència fa d'aquest lloc un obligat indret de pelegrinatge per als turistes i un motiu singular de veneració per als escocesos. Prop d'aquesta possessió senyorial reposen les despulles mortuòries de Walter Scott, tancades en una sepultura encabida sota l'única nau que resta de les ruïnes de l'abadia de Dryburgh. Aquestes pintoresques ruïnes - amb el cementiri annex - que encara deixen endevinar les vastes proporcions d'una arquitectura romànica amb reformes posteriors d'estil gòtic, formaven part d'un grandios edifici catòlic, caigut sota les intemperàncies dels deixebles de Joan Knox.

Ara bé, allà on es nota més el vandalisme destructor dels reformadors de l'església i l'eixut cerebralisme que els animava, és en el malvestament de l'abadia de Melrose, que hem visitat detingudament en sortir de la casa de Walter Scott. La visita a aquestes ruïnes, certament les més importants ruïnes d'Escòcia, produeix pregona emoció.

L'antiga abadia de Melrose fou fundada el segle XII. Les lluites civils dels segles XIV i XV intentaren destruir-la, i la reconstrucció

posterior portà una obra meravellosa d'estil gòtic. Avui, en aquesta ex-abadia encara s'aixequen potents els edificis necessaris per a judicar les fases arquitectòniques en què s'ha trobat aquest cenobi, l'encertada distribució de les quals és l'admiració de tothom. A més, cal recordar que davant aquestes ruïnes s'inspirà Walter Scott per a descriure l'abadia de la seva famosa obra «El Monestir».

Romanguérem llarga estona tot resseguint, amb els ulls oberts de bat a bat, les voltes esventrades, les parets en rar equilibri, els finestrals esbatanats i les escultures rosegades d'aquest grandios edifici que fou monestir de Melrose, annex al qual subsisteix el cementiri parroquial. Actualment, aquestes ruïnes són respectades i considerades pels escocesos, com un dels monuments nacionals més importants del seu país.

A les sis de la tarda retornàrem a Edimburg, a l'hora precisa en què un sol brillant il·luminava aquesta grandiosa urbs. Aquest fenomen sol succeir gairebé cada dia cap al tard. Aleshores, totes les edificacions d'Edimburg romanen sota la influència del sensible contrast que donen les ombres incertes, amb les clarors projectades damunt d'elles, i encara es fa més palesa la negror de les pedres de les façanes.

Heu-vos ací finida la nostra excursió per terres d'Escòcia; terres hospitalàries i reverends, tanmateix, que als nostres ulls no han aparegut amb l'aurèola de bellesa amb què les envolta la propaganda anglesa. Però, que hi fa! cada país només pot mostrar el que posseeix. Tant de bo nosaltres sabéssim lloar la nostra terra amb la mateixa vanitat que els anglesos lloen la pròpia!

F. BLASI I VALLESPINOSA

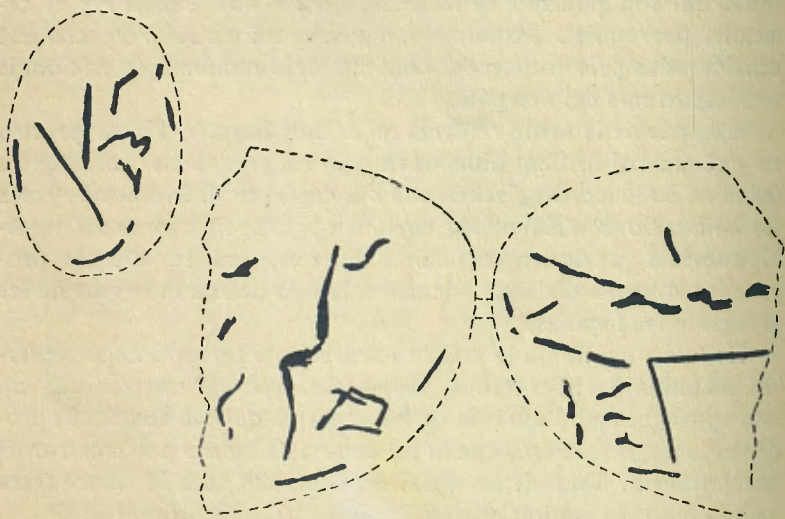
Els palets pintats ilduronesos

EN la regió laietana, on tingué el seu lloc la romana Iluro, es mostra una extensa planúria confinada per la mar i per les serralades que s'estenen des d'Argentona fins a Caldes d'Estrach.

Aquesta extensa faixa, de formació diluvial, s'endinsa per entre les prominències granítiques, que la tanquen pel Nord i l'Oest, i forma les boniques valls o clotades de Vil·leix i Cirera, les

quals, en els temps protohistòrics, eren travessades pels suaus corrents d'aigua que, contínuament, es filtren de les serralades veïnes i que en l'actualitat s'esmunyen per sota els espessos sediments formats pel granet descompost que les aigües de pluja arrossegueu de les muntanyes.

La geologia d'aquesta regió és la mateixa de tota la costa laietana; consta d'afloraments granítics que emergeixen per damunt de la formació quaternària, que està composta de sediments argilosos i travertínics de formació diluvial i de dipòsits sorrencs actuals.

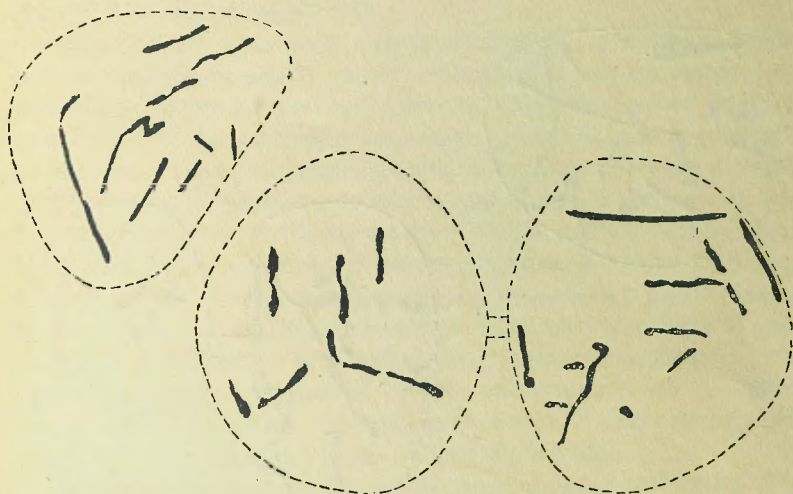
Reproducció d'un palet pintat ilduronès. Escala 1 : ~~10/25~~ 1'33

La troballa d'algun que altre palet ens havia desorientat un poc, ja que, demés d'haver-se trobat en alçàries de 120 metres sobre la mar, descansant damunt del granet o el gneis, resultava que el material d'alguns d'ells (quarcita, pòrfit) no es troba precisament en els vessants que donen llurs aigües a la platja de Mataró, la qual és la que ens interessa. Primerament, creguérem que es tractaria de les restes d'un glacier, i així ho manifestàrem en un escrit sobre els primers pobladors d'Ildure, publicat en Mataró; però, després de posteriors estudis, he vist que no era possible aquesta hipòtesi així com tampoc no és possible que fossin arrodonits pels corrents que, des dels temps protohistòrics, ha pogut veure aquesta costa, ja que cap d'ells ha passat de senzill torrent, si s'exceptua la riera d'Argentona.

Qui deixà aquests palets damunt els sediments quaternaris, i qui els portà a dalt de les muntanyes, a una alçària de 120 metres?

Forçosament havia d'ésser l'home, així com també fou ell el qui va pintar-hi una munió de ratlles que són poc menys que indesxifrables.

El jaciment d'aquests palets es troba, indistintament, al cim de les muntanyes i en les fondalades. En aquest darrer cas, es troben empastats en els sediments argilosos diluvials, amb la particularitat que surten gairebé únicament de llocs en què ja han estat trobats útils neolítics de pedra polida, la qual cosa ve a demostrar que aquests objectes tenen alguna relació amb els palets que ens ocupen.

Reproducció d'un palet pintat ilduronès. Escala 1 : 1/35

La pintura, que s'ha conservat en molts d'ells, acostuma a ésser de color roig fosc en els de pòrfid i quarcita, i de color ocre o sèpia en el de quars. Aquesta pintura mostra un poc de relleu.

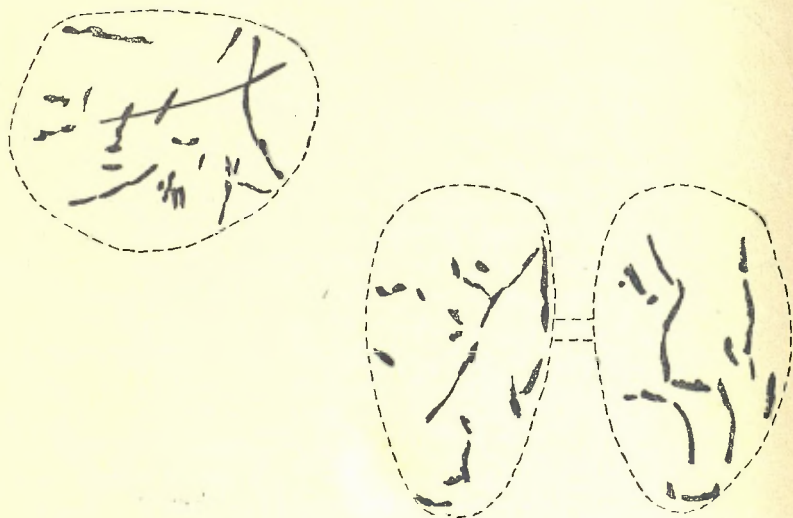
En altres la pintura ha desaparegut, degut al frec sostingut amb la terra en l'espai de tants segles.

D'aquests palets, que són un reflex de la pintura siciliana, s'ignora completament el destí que podien tenir per la humanitat d'aquells temps, i tota hipòtesi que s'emeti tindrà sempre el regust de la inseguretat, perquè ningú no podrà penetrar mai aquest secret.

Diferentment dels palets azilians, mostren, els nostres, una marcada estilització en les pintures, la qual cosa sembla seguir el mateix parallelisme de les pintures rupestres, de línies planes i vigoroses en el paleolític superior, i de trossos estilitzats en el neolític.

Aquestes pedres semblen datar del neolític. Totes les que he

trobat i les que guarden el museu municipal de Mataró i el meu particular amic l'arqueòleg En Fèlix Clariana, foren trobades per atzar. Moltes d'elles, la rella de l'arada les féu sortir de la terra on les aigües de les pluges les havien enterrat, barrejades amb l'argila i amb els residus granítics que arrossega de les muntanyes. D'altres, foren trobades en els cims i en els aiguavessos dels puigs veïns, integrats per roques eruptives, i, d'altres, aparegueren, després de forts aiguats, en els reguerons que deixà l'aigua en arrossegar les terres despreses dels marges.

Reproducció d'un palet pintat ilduronès. Escala 1: 1'33

Com a conclusió donarem un breu repàs a la història per tal de determinar l'edat d'aquestes pedres.

Les restes més antigues, trobades en la regió Laietana, semblen datar del període de transició del paleolític al neolític, o, retrocedint un poc més, al Magdalenian. A aquesta època es refereixen les restes de *Rhinoceros Tichorhinus* i d'*Elephas primigenius* trobats en dita regió.

De dites èpoques no s'han trobat senyals del pas de l'home per la nostra costa, excepte (si a dita època es pot incloure), un tros de prisma de cristall de roca d'uns nou centímetres de llarg i de forma de destrat de mà, tallada de perfil romboidal.

L'entrada al neolític, l'obre un cap de *Cervus elaphus*, trobat

dins de Mataró, en fer un pou, i acte seguit ja se'ns presenta tota una munió de restes de la indústria de l'home neolític.

Els útils trobats en més abundor consisteixen en destrals polides de diverses formes, i puntes de fletxa, que semblen de la mateixa època, sílexs tallats pentagonals semblants a raspadors, un percutor de sílex negre i un tros de prisma de pedra, triangular i allargat, que sembla que devia ésser una eina per a treballar la terra.

Juntament amb aquests útils neolítics és on es trobaren aquests palets que ens ocupen, la qual cosa seria, per si sola, suficient per a demostrar-nos llur edat; però, després ve la tècnica d'execució que ens ho acaba de confirmar.

Havem de fer constar, i ensems subratllar, que aparegueren bastants d'aquests palets en els voltants d'un punt on després es descobrí un menhir, el qual es trobava completament cobert de terra en el moment de fer l'excavació (terra aportada per les pluges) i després mostrà la seva llargària, d'uns dos metres aproximadament.

El curs seguit per l'art rupestre es pot comparar ben bé en totes les seves diferents èpoques: magdaleniana, azilià i neolític. Després de les bellíssimes obres d'art del magdaleniana (cova d'Altamira, font de Gaume, La Madeleine) trobem les pedres o palets pintats de Mas d'Azil, que és l'art de transició en la seva manifestació única, pobra i decadent. Vénen després les pintures neolítiques i les eneolítiques que ja no passen d'ésser estilitzacions de la figura humana, degenerant de manera que arriben a ésser de vegades incomprendibles (Cogul, Tivissa, Cueva de la Graja).

Al costat d'aquestes últimes és on han de posar-se els palets pintats ilduronesos ja que representen ésser solament com un art decadent estilitzat, procedent de l'establiment de tribus d'origen azilià en la costa, durant el neolític.

El pas de tribus azilianes per la costa Laietana durant el neolític, pot estudiar-se també en els túmuls de la veïna Betulo, la ibèrica Bitzle, en els quals aparegueren els cadàvers coberts de closques de caragols, com en els enterraments de les caveres de Mas d'Azil, on es trobaren amb tanta d'abundor, que Mr. Piette, descobridor d'aquesta estació, donà a l'Azilià el qualificatiu d'«Època dels menjadors de caragols».

No ha de cridar-nos l'atenció la forma dels enterraments (túmul) ni la presència de pedres polides en parlar d'aquestes restes atribuint-les a l'Azilià, ja que, aquí, són posteriors a dita època i duen la influència dels invasors neolítics.

JOAN RIBAS I BERTRAN

Costums populars de Barcelona

NOVEMBRE

EN arribar a aquest temps, el calendari dels jocs infantils ha canviat totalment. La temperatura, que ha refrescat considerablement, no és adequada als jocs quiets i sedentaris, i la mainada, de manera subconscient, els canvia pels de moviment. Altrament, la claror ja escasseja, i quan se surt de l'escola ja és del tot fosc i convida a emprendre jocs d'amagar-se i de córrer. Són posats en ús el joc de fet, de lladres i serenos, de cavall fort, de soldats, de rescats, de plantats i d'altres de fort exercici corporal, que ajuden a fer passar el fred i a fer entrar el cos en reacció.

També apareixen les castanyeres, com un anunciador de l'estació hivernal, situades en llocs determinats i de molt de pas. Abans anaven vestides amb indumentària pròpia, consistent en amples faldilles de sergil, davantal de cànem i llana, i una llarguíssima caputxa blanca, molt folgada, que els arribava fins més avall de mitges faldilles; la portaven lligada arran de coll i de cintura, i això els donava un aspecte molt propi i especial. Els atuells de llur indústria eren un bon xic distints dels que actualment usen: un fogó de terrissa de forma igual als que encara usen les nenes quan juguen a fira; una paella de planxa de ferro, grosserament foradada, en la qual torraven les castanyes, amb llenya tota fumosa que embrutava les mans del comprador, i un rescalfador fet

Una castanyera

d'arpillera, posat damunt un caixó de fusta amb quatre potes. Coma reclam, tenien un pagès alt de fusta, que coronaven amb un fanal gros. Si no estaven arrecerades a alguna paret, completava la instal·lació un paravent mòbil, segons la direcció de l'aire. Una graciosa passada estudiantil d'altres temps, era la de lligar el pagès o els peus que sostenien el rescalfador, a la roda d'un vehicle de-

turat a la vora. En arrencar la marxa, s'emportava una part de la fràgil botiga, amb greu disgust de la pobra propietària.

Aleshores donaven vuit castanyes pel mòdic preu d'un quarto. La mainada, per fer enutjar les pobres castanyeres, cridaven:

*Petites i dolentes:
de les vuit,
les set pudentes.*

Dia 1. Tots Sants. Era considerada la primera festa hivernal. Aquest dia havia d'estrenar-se el vestit d'hivern, i a més hom s'havia de posar l'abric, el qual havia de portar, a fi de no ésser mal vist ni mal considerat, fins al Dijous Sant. Si algú es posava abric, per fred que fes, abans del dia d'avui, el prenien per malalt o per xaruc, i, si estava ple de joventut, el tenien per un xiriple. El mateix s'esdevenia a qui en tal dia no se'l posava. La força del costum feia que, oficialment, en aquest dia s'acabés la temporada estival i es comencés la d'hivern, com bé diuen els proverbis:

*Per Tots Sants,
capes i mocadors grans.*

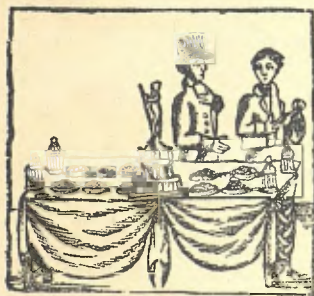
*Per Tots Sants,
desa el vano
i treu els guants.*

Hom creu que al punt de les dotze del migdia, totes les ànimes del Purgatori en surten, se'n van a conviure amb llurs familiars i els estan continuament a la vora durant tot el dia, i, més especialment, en les hores de menjar i de dormir. Retornen al Purgatori, al punt de les dotze del migdia de l'endemà. Si durant la convivència amb llurs més pròxims parents, encara vius, han observat que aquests senten una veritable pena d'haver-les perdut, han restat força en bé de llurs ànimes, i els han dedicat un bon record, en retornar al Purgatori són rellevades del període de purgació, i són conduïdes al Cel. Mes, si, al contrari, noten que llurs familiars no guarden d'elles el record i veneració que mereixien, són obligades a restar un altre any al Purgatori, en espera de si l'any vinent els serà més favorable, i podran trobar el lliurament. A aquesta creença obeeix el costum, encara ben arrelat, que en les cases on hi ha hagut una defunció, durant els dos o tres anys següents al de

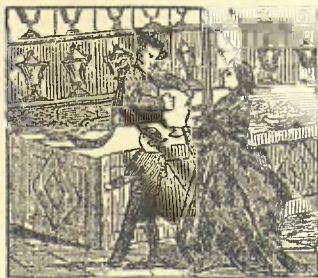
la pèrdua del familiar, la nit de Tots Sants hom li pari el llit, com solia fer-li quan vivia, puix es creu que l'ànima hi anirà a reposar. Sembla que antigament també es posava un plat a la taula; nosaltres no ho hem vist ni aconseguit.

Solien adornar els cafès i rifar-hi plats de panellets i lleminadures entre els clients, que solien anar-hi al matí i en haver dinat, però molt rarament en plena tarda i al vespre. Això era mal mirat, ja que, pròpiament, la festa de Difunts comença al punt de les dues

del dia de Tots Sants, i dura fins a la mateixa hora de l'endemà, circumstància que els nostres avis tenien molt en compte. El dia d'avui era privada la celebració de cap espectacle públic. Les famílies es reunien a casa, cap al tard, i resaven en comú tres parts de rosari abans de sopar, puix deien que *primer calia procurar pel menjar dels morts que pel dels vius*. Resat el rosari, feien el sopar ordinari. Per postres menjaven les típiques castanyes, i els panellets, remullats amb malvasia de Sitges. Obligaven els infants a resar un parenostre per cada castanya que es menjaven; els asseguraven que, si no ho feien així, mentre dormirien, els morts els anirien a estirar els peus i se'ls endurien cap al cementiri.

La rifa de panellets en els cafès

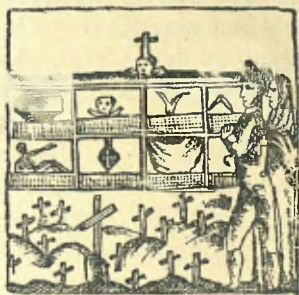
Comprant panellets en un pastisseria

Dia 2. Dia dels Morts. Com ja hem dit, litúrgicament aquesta festa comença al punt de les dues del dia de Tots Sants. A aquesta hora, totes les parròquies deixen sentir el so planyívol de les campanes tocant a morts, que repeteixen cada hora sense interrupció, fins a les dues del migdia present. Els nostres avis no deixaven d'anar a oir les tres misses en honor dels difunts, i encarregaven el res d'un psalm en sufragi de l'ànima

dels éssers més estimats que havien passat a l'altra vida. Els escolanets, per pocs cèntims, el resaven. Eren visitats els fossars de les parròquies, establerts en les places que encara avui es troben davant de les esglésies, hi portaven flors i feien llum en els llocs on hi havia difunts enterrats més recentment.

Cap bon barceloní no es descuidava de visitar el fossar del Corralet, on hi havia enterrats els pobres que havien mort a l'Hospital de la Santa Creu i els indigents. Hi desfilaven des dels més alts magnats fins al més humil ciutadà, fins les persones reials que s'ensopegaven a Barcelona. Era consuetud de resar una oració per a les ànimes dels pobres, enterrats en el fossar comú. Els bordets asilats a l'Hospital, per no haver-hi encara establerta la casa de Misericòrdia, captaven a profit de l'Hospital, com també els boigs pacífics, igualment asilats en aquella casa per manca de manicomis. També era consuetud, en sortir de visitar el fossar, d'anar a visitar els boigs instal·lats en el departament que es troba a l'esquerra del pati, venint del Corralet. Era costum de fer alguna almoïna, per als asilats.

També ho era l'anar a visitar el fossar dels condemnats, com anomenava el poble al de la Seu, per haver-hi estat enterrats els pobres que, per llurs malifetes, havien estat condemnats a morir penjats o esquarterats. Aquest fossar havia estat establert prop de l'antic pati d'En Coloma, on avui hi ha la placeta de Sant Felip Neri, al final del carrer de Montjuïc del Bisbe o Passatge de les Nines, com popularment en diu el poble, al voltant de l'església de Sant Sever. Els antics usos penals tenien una visió molt diferent de l'actual, i els càstigs imposats als delinqüents tendien a fer-lo servir d'escarment per als que

La visita als cementiris

no ho eren i a provocar en ells un gest d'esgarrafament que els portés a no cometre delictes. Les forques estaven situades prop dels camins de més trànsit, i els qui en elles trobaven la mort, eren abandonats a l'acció del temps, que els consumia. La fetor insuportable, feia mig impossible el pas per la vora; la putrefacció de les carns i els ossos que queien per terra produïen un espectacle depriment i fastigós. Altres condemnats eren esquarterats pel botxi o dividits en diferents trossos, segons la disposició del jutge, i eren posats prop dels camins i llocs públics perquè servissin d'escarment, on sovint, menys les testes, que eren engabiades en gàbies de ferro, els gossos famèlics se'ls menjaven. D'aquest costum ha derivat la dita ben popular de *no ésser bo ni per als gossos*, aplicada quan es vol menysprear molt el valor moral d'una persona.

En el segle xiv, una il·lustre dama barcelonina, Sor Sanxa, obtingué permís del rei En Joan I per a recollir les restes dels penjats i esquarterats, i de donar-los cristià enterrament. No sabem si des d'aquesta piadosa concessió reial fins a darreries del segle xvi, en què ja hi havia una confraria especialment dedicada, va seguir fent-se tan piadosa obra; però, més ençà, existia en la parròquia del Pi la confraria dels Desemparats, que tenia al seu càrrec la recollida d'aquelles restes humanes, i, després de celebrades algunes misses en llur sufragi, donar-los terra sagrada.

Això es feia una vegada l'any, és a dir, després que els cossos dels dissortats, segons la visió de la llei, havien servit d'exemple i escarment. Segons les ordinacions de la confraria, havien de fer-ho durant la setmana de Llätzer, dintre la Quaresma; però, més tard, s'establí el costum de fer-ho els dies de Tots Sants i dels Morts per considerar-ho més adequat. Aquesta pràctica era rodejada de certa cerimònia. De bon matí sortien un nombre de confreres de la Mare de Déu dels Desemparats vestits de penitents, proveïts de baiards amb diverses caixes, i recorrien els camins on es trobaven restes de sentenciats, lliurement abandonades o posades en gàbies.

Abans de recollir-les i depositar-les dintre la caixa, els presents havien de resar devotament una absolta per a l'ànima del sentenciat, i la repetien un cop feta la replega i col·locació. De la fusta del pal en feien una creu que era posada al damunt de la caixa. La comitiva sortia pel Portal Nou i corria els diferents camins. Havia de visitar darrerament les forques de la Creu Coberta i entrar pel Portal de Sant Antoni. En la porxada gòtica de l'església de Sant Antoni guarnien un altar amb les imatges de la Mare de Déu dels

Desemparats i el Sant Crist de la Confraria de la Sang. Deposita-des allí les caixes, eren cantades unes absoltes. Seguidament, s'organitzava una processó formada per la Confraria dels Desemparats, presidida per la seva imatge; la Junta d'Obra del Pi; l'Arxiconfraria del Sant Crist de la Puríssima Sang, presidida per la seva imatge i el seu penó; el Rector de la Parròquia del Pi, i la Comunitat de preveres de la mateixa, seguits d'un gran nombre de persones piadoses, que s'associaven a l'acte, vestides de penitència, o amb roba rigorosament negra, portant atxes enceses. Aquest fúnebre seguici, que era mirat amb profund respecte per tot el veïnat, es dirigia cap a la Seu. Allí eren posades les restes mortals, generalment, en els claustres. Davant la porta de Sant Sever, la Comunitat de Canonges els dedicava un ofici de difunts de cos present. Molts anys hi era fet un sermó a càrrec d'un predicador de gran fama. Les caixes restaven en el claustre durant un dia; l'endemà eren enterrades.

Per a poder portar a fi aquesta pràctica tan meritòria i humana calia que cada any, en temps adequat, fossin demanats per la confraria dels Desemparats a la Reial Sala de l'Audiència, els cossos dels sentenciats, els quals eren cedits per aquella. No sabem si encara existeix la Confraria. En els goigs dedicats a la Mare de Déu dels Desemparats, que era la seva Advocada, hi havia una estrofa que alludia a aquesta pràctica:

*Dels que per sa desventura
en la Creu Coberta estan,
dels ossos fan sepultura
vostres fills amb amor gran.*

El temps ha canviat la visió de les coses, i avui, sortosament, no s'ofereix el tèntric espectacle d'abandonar a la intempèrie els cossos dels sentenciats, als quals no es creia ni mereixedors d'humana sepultura. Quan ha d'executar-se una sentència de mort, l'Arxiconfraria del Sant Crist de la Puríssima Sang, que ha heretat les pràctiques piadoses de la dels Desemparats, amb temps, reclama el cos del dissortat condemnat per la Justícia, i, un cop obtingut, li pren el nom, estat i origen, els quals són inscrits en el registre de la institució, i li posa l'escapulari de l'arxiconfraria. Els confreres no l'abandonen per res des de que entra en capella; li prodiguen tota mena d'atencions; organitzen una processó que l'acompanya fins al suplici, prop del qual s'installa una petita capella

amb la imatge de la Mare de Déu dels Desemparats; hi ha també uns hàbits de Penitent, que hauran de servir per a amortallar el sentenciat un cop complert el manament de la llei. S'encarreguen del cristià enterrament. Fins a les darreries del segle passat, quan un infeliç entrava en capella, sortien quatre escolanets de la Parròquia del Pi tocant una campaneta, acompanyant cada un un confrare vestit amb vesta i cucurulla, i proveït d'un almoïner en què el poble depositava almoïnes per al condemnat. Aquests quatre grups seguien tota la ciutat *captant la caixa pel sentenciat*, i produïa un efecte molt depriment i trist.

El poble, portat d'un profund sentiment de compassió acudia a retre un tribut piadós als pobres dissortats, resant-los oracions en sufragi de llurs ànimes. Un record d'aquest costum, era encara la visita feta, fa una cinquantena d'anys, al fossar dels condemnats el dia dels morts. En el Museu Arqueològic es conserva una de les imatges de les tres Maries, que havia pertangut a la capelleta de dit fossar, del qual fou un dels darrers fossers l'avi del distingit poeta Apeles Mestres.

La tarda ja no era considerada com del dia dels Morts, i el poble, en certa manera, es lliurava a l'expansió. Sortia a beure aigua a les fonts de fora muralles, no allunyant-se gaire, però, puix la poca durada de la claror no permetia l'anar gaire lluny. Entre les diverses fonts, la preferida era la de Jesús, que havia pertangut al convent de frares franciscans, i estava situada al costat de l'actual Passeig de Gràcia, entre els del Consell de Cent i Aragó. Durant el terrible còlera del 1821 en què fou obligatori a tot ciutadà l'abandonar Barcelona per habitar un campament sanitat establert a la Creu Coberta, el jardí del Convent de Jesús cremat per les tropes napoleòniques i mig abandonat, serví de fossar dels apesats, que no podien ésser enterrats dintre el clos de muralles, en els fossars de les parròquies, a fi de no augmentar la terrible infecció regnant. Passat aquell terrible trànsit, els frares varen urbanitzar el fossar; el convertiren en jardí, en el qual varen posar diversos grups escultòrics que recordaven les terribles escenes de la pesta, i el poble, a la tarda d'avui, preferia anar a la font de Jesús, perquè en certa manera retia un tribut piadós a les moltes víctimes del terrible mal.

JOAN AMADES

(Continuarà)

Bibliografia

AGUSTÍ RIUS I BORRALL.—*Sabadell. Monografia. Pòrtic*, per F. de P. Xercavins.—Un vol. en 12es, 163 pp.—Sabadell, 1929.

És llàstima, que aquesta monografia, escrita l'any 1882, no hagi eixit fins ara a la llum pública, i encara gràcies al zelós director de la Biblioteca Sabadellenca, En Joan Costa i Deu.

I és perquè amb aquesta obreta no es tracta d'exhumar un vell manuscrit, precisament escrit en temps en què encara els pergamins servien per a fer foc i les pedres dels vells monuments per a fer edificis nous. Es tracta d'una obra en la qual l'autor, sentint la veu del passat, demostra palesament que s'arborà del mateix daler dels fundadors de l'excursionisme català, fins al punt que el seu nom pot aparellar-se amb els noms d'ells. Per això nosaltres ens complaem en fer-ho constar en aquestes pàgines, continuadores de les creades per aquells.

Es tracta, doncs, d'una obreta filla d'un gran amor al terreny pairal, en la qual l'autor aplegà totes les dades que l'ambició d'indiferència de llavors li permeté collir, ja de viva veu, ja per mitjà de documents verídics i apòcrifs. Hom no pot escatir la paciència i empena que necessità per tal de recórrer, de donar idea de tota la vida passada de Sabadell.

Tracta de tot: de l'origen, etimologia i primeres al·ludades de Sabadell; de quan adquirí el títol de vila, es desllinà del jou feudal, passà a vila reialenca i fou considerada carrer o raval de Barcelona; de la creació del primer forn públic, dels primers molins i dels primers rentadors i estricadors; de l'establiment del Payol, dipòsit de blat i altres grans, comprats a l'engròs, per tal de beneficiar als compradors a la menuda; de l'establiment del Gremi de Peraires del qual és successor el Gremi de Fabricants actual; de l'establiment de la Unió, una mena de Sometent d'aquell temps... És a dir, en resum, tracta de tota la vida passada de Sabadell, l'agrícola, la industrial, la religiosa, la social, la guerrera, la instructiva, la demogràfica...

És una obreta que publicada en el seu temps hauria pogut ésser, com pensem que serà ara, la pedra angular que permetrà edificar el monument més important que pot tenir un poble i podrà

tenir Sabadell: una història perfecta o apropiada a la perfecció. Perquè, naturalment, ara que som en temps d'anàlisi i de crítica, caldria esbrinar les valors dels fets historiatats en l'obreta i donar, per exemple, a la llegenda, les coses que resultin llegenda, i a la història, els fets perfectament comprovats.

Justament en el Butlletí de gener d'enguany es tracta de Sabadell i s'hi fa recalcar la valor de la toponímia, la qual ha permès situar ben fixament el lloc de l'antiga *Valrà*, assenyalat fins ara en un indret de Sabadell, amb la qual cosa s'ha desfet una error damunt la qual els historiadors i, més encara, els poetes havien bastit edificis sòlids i definitius.

I dir això, no és voler rebaixar la valor de l'obreta, perquè, en 1882, qui es recordava de la toponímia? Han tingut de passar de llavors ençà molts anys, no tan solament per a valorar la toponímia, sinó també fins per a saber esbrinar l'autenticitat dels documents.

Per això la tasca realitzada en aquell temps pel senyor Rius és senzillament formidable, i més, essent escrita l'obreta amb una concisió i una claredat meridiana, tal com si els fets parlessin per ells mateixos; tant és així, que l'autor hi intervé en ben pocs passatges, i, quan ho fa, és per a deduir-ne conseqüències justíssimes. Demés, cal fer notar la seva visió pronosticadora. Diu en la introducció: «La història de Sabadell no compta, en veritat, amb pàgines brillants i enlluernadores. El seu passat, com el seu present, se sembla a la vida d'un menestral de bons costums, que treballa i prospera, i a la casa del qual no hi ha oripell sinó alegria, que és l'aliment moral que més agrada a l'ànima. Sabadell ho deu tot al treball i a l'honradesa, o sigui, al seu treball honrat, font legítima de riquesa i de felicitat pública i privada. Tal va ésser el seu passat, tal és el seu present, *i no altra cosa haurà d'ésser el seu esdevenidor*».

En efecte, al cap de 47 anys d'ésser escrites aquestes paraules, Sabadell, pel seu treball honrat i honrada menestralia, continua essent la segona ciutat de Catalunya.

Diguem encara que l'illustre sabadellenc F. de P. Xercavins, en el pròleg de l'obra, fa una acurada biografia de l'autor i demostra que la mentalitat del senyor Rius és digna d'ésser parangonada en el ram de la Pedagogia amb les de Balma, Rexac, Montesinos i Moyomo. I diguem, per fi, que la traducció de l'obreta, del castellà al català, ha estat feta amb una traça admirable pel fill de l'autor, el Doctor Agustí Rius i Tarragó.

J. D. i V.